

Karel Kýr

Zaváté stopy české historie

**O polozapomenutých
osobnostech a událostech**

Karel Kýr

ZAVÁTÉ STOPY ČESKÉ HISTORIE

O polozapomenutých osobnostech a událostech

COPYRIGHT

Autor: Karel Kýr

Vydal: Martin Koláček - E-knihy jedou

2013

ISBN:

978-80-87856-24-6 (epub)

978-80-87856-25-3 (mobi)

978-80-87856-26-0 (pdf)

ZAVÁTÉ STOPY ČESKÉ HISTORIE	2
COPYRIGHT	3
1. ANDĚL NA MĚSÍCI	6
2. PRVNÍ ČESKÁ ASTRONOMKA	8
3. CO DOKÁŽE CTIŽÁDOST	10
4. HRDINOVÉ NA DVOU KOLECH.....	12
5. VELKÝ ČESKÝ CESTOVATEL A SPISOVATEL	14
6. EVROPSKÁ BOTANIČKA	17
7. TVŮRCE HLOUPÉHO AUGUSTA	19
8. SCHŮZKA NA KONOPIŠTI.....	22
9. CHIRURG A BÁSNÍK (PORTRÉT DR. EDUARDA ALBERTA 1841-1900)	27
10. VÝPRAVA AMERICKÝCH SOKOLŮ DO ČECH	39
11. O POBYTU DÁNSKÉHO HVĚZDÁŘE THEODORA BRORSENA V ŽAMBERKU.....	43
12. Z POČÁTKŮ VYSOKÝCH ŠKOL NA MORAVĚ.....	47
13. O CESTĚ SVATÉHO WOLFGANGA DO ČECH	57
14. JAK TO BYLO S BEZRUČOVÝM PSEUDONYMEM?	60
15. HONBA NA BEZRUČOVU ANONYMITU	62
16. JAVOŘÍČKO: VĚČNÝ OTAZNÍK.....	69
17. RADĚJI ZEMŘÍT, NEŽ ŽÍT JAKO OTROK!	74
18. ATENTÁT NA R. HEYDRICHA A PRAVOSLAVNÁ CÍRKEV	80
19. OSUDY VÁCLAVA BUDOVCE Z BUDOVA	85
20. PRVNÍ INŽENÝRSKÁ ŠKOLA V EVROPĚ	89
21. JASNOZŘIVOST A KAREL IV.	95
22. OBJEV Z HUSOVY ULICE	97
23. RADECKÝ, RADECKÝ...	98
24. POVÍDÁNÍ O PRODANÉ NEVĚSTĚ	99
25. PRVNÍ SMETANŮV TENORISTA.....	101

26. JAK SE KDYSI PAŠOVALO.....	103
27. PRVNÍ PRUSKÁ LÉTA V KLADSKU	105
28. ANABÁZE JOSEFA CIKÁNA	111
29. BOJOVAL ZA NAŠE PLÍCE	117
30. PRUSKÝ EXULANT TOMÁŠ KAMRÁDEK.....	119
31. VZNIK A VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÉHO VOJSKA V RUSKU.....	122
32. HEDVIKA, PATRONKA SLEZSKA A „VYHNANCŮ Z VLASTI“	131
33. PALACKÝ A SLOVENSKO	135
34. O NEJKRÁSNEJŠÍM NÁMĚSTÍ V PRAZE A PODIVNÉM STUDENTOVÍ V KLEMENTINU	139
35. NESTOR ČESKÝCH KNIHKUPCŮ A NAKLADATELŮ.....	141
36. HUSITSKÉ VÁLKY VERSUS POČASÍ.....	144
37. NEJEN LIDÉ, ALE I NEMOCI SE MĚNÍ	147
38. NEZNÁMÁ TVÁŘ FRÝDLANTSKÉHO VÉVODY	152
39. ČERNÝ MÁG A UDAVAČ	157
40. PREZIDENTEM Z VŮLE MOSKVVY	159
ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA.....	166

1. ANDĚL NA MĚSÍCI

Když Josef Klepešta a ing. Jaroslav Štych na jaře 1916 připravovali založení České astronomické společnosti, přihlásil se mezi prvními členy mladý učitel Karel Anděl z Prahy. Anděl projevil zájem o tehdy opomíjený obor astronomie, o kartografii Měsíce. Inspirován byl Štychovým pokusem o plastickou mapu Měsíce.

Anděl měl pro tuto práci mimořádné předpoklady: nejen potřebné vědomosti, ale i neobyčejné kreslířské nadání. Díky pomoci členů České astronomické společnosti a pochopení Státní hvězdárny získal mnoho pomůcek z pozůstalosti ředitele tohoto ústavu, bohatý materiál z Lickovy hvězdárny v Kalifornii. A na základě těchto fotografií začal Karel Anděl sestavovat svou první mapu Měsíce o průměru čtyřicet centimetrů.

Její zmenšenina byla vytištěna v průměru třináct centimetrů a sloužila jako pomůcka pro členy České astronomické společnosti. Podruhé byla reprodukována na rubu otáčivé mapy oblohy, a to v průměru dvacet šest a půl centimetru.

Mapa způsobila velký ohlas. A tento ohlas byl pro Karla Anděla popudem ke kresbě nové, mnohem větší a podrobnější mapy. Práci se mu podařilo ukončit úspěšně, i když si dnes těžko dovedeme představit obtíže, jaké měl s vyhledáváním potřebných materiálů.

To se psal rok 1926. Po nespočetných hodinách práce se objevila nová svízele. Jak nahradit nákladné reprodukce? Česká astronomická společnost totiž v té době žila z darů a příspěvků členů. Mapa byla nakonec vytištěna světlotiskem v Neubertových závodech v Praze. V tisku měřila v průměru šedesát centimetrů a na autorovo přání byla vydána v barvě černé bez popisu a druhá v sépiové barvě s černými popisnými názvy. Společnost neměla peněz nazbyt a tak mapa vyšla jen v osmi stech výtiscích, které byly rozprodány.

Anděl svou mapu nazval Mapa selengraphica. Mapa měla velký ohlas i v cizině, posudky nešetřily superlativy. Ohlas přesvědčil Karla Anděla o tom, že nepracoval nadarmo. Byl to člověk skromný, nemilující žádné oslavy a proto se nedivme jeho překvapení, když si přečetl zprávu ze zasedání Mezinárodní astronomické unie, která oznamovala: „...při nově přijatém pojmenování měsíčních podrobností byl jeden kráter nazván Anděl.

Mezinárodní astronomická unie dále navrhovala, aby Karel Anděl nakreslil mapu s nově přijatými názvy. Unie si však kladla lhůtu dvou let, a ta byla pro svědomité vykonání práce krátká. Anděl se cítil poctou, kterou mu prokázala Mezinárodní astronomická unie, zavázán. Přestože úkol Unie z výše uvedených důvodů nepřijal, nepřestal o něm uvažovat. Rozhodl se až v době války. Práci si rozvrhl na třináct oddělených map, které měly zahrnout celý viditelný povrch Měsíce. Josef Klepešta mu v té době opatřil lepší podkladový materiál z Lickovy observatoře, exponovaný na jemnozrnných emulzích. Tisíce a tisíce hodin trpělivé mravenčí práce.

Cíl byl již na dosah, ale po ukončení osmé mapy se srdce Karla Anděla zastavilo. Zemřel 12. března 1948, stár šedesát čtyři roky.

Karel Anděl, ředitel měšťanské školy v Praze-Nuslích, je pochován na hvězdárně na Petříně, v pilíři hlavního dalekohledu. Jedna z ulic v jeho rodišti Praze-Modřanech nese jeho jméno - Andělova.

2. PRVNÍ ČESKÁ ASTRONOMKA

Zajímáme-li se o objevy a vynálezy, většinou si jen všímáme jejich autorů. Často se zapomíná na ty, bez jejichž pochopení, něhy, trpělivosti a já nevím ještě jakých vlastností, by leckdy ani tyto objevy nevznikly. Na manželky vědců. A jedné takové pozoruhodné ženě bych se chtěl zmínit.

Dne 1.dubna 1920 doprovodili na evangelický občanský hřbitov v Praze věrní přátelé Pavlínu Šafaříkovou na její poslední pouť. Odešla tak, jak žila. Tiše, bez okázalostí. Kdo to byla Pavlína Šafaříková?

Narodila se 11. dubna 1836 a už jako malé děvče se vážně zajímala o nebeské úkazy. Později mnoho četla, zvláště tehdy oblíbenou knihu Uleho „Die Wunder der Sternwelt“. U svého dědečka v Jindřichově Hradci takto prožívala svoje mládí. Po dědečkově smrti odešla do Prahy ke svým rodičům. Její otec, Ondřej Král, bývalý profesor na gymnáziu, byl už na odpočinku. Matka byla po dlouhá léta nemocná. Oba dva rodiče potřebovali ošetření, které jim dcera v plné míře poskytla.

Po smrti rodičů se Pavlína stala bibliotéčkářskou v Náprstkově Americkém klubu dam. Protože znala dobře anglicky, pilně překládala. Často se potkávala s profesorem Šafaříkem (synem Pavla Josefa Šafaříka), s kterým bydlela ve stejném domě. Ten brzy poznal její schopnosti a hluboký, u ženy tehdy nebývalý zájem o astronomii. Vytušil v ní pomocnici, která byl ho mohla s porozuměním podporovat v jeho vědecké práci. Pavlínu si oblíbil pro její duševní bohatství a tak se vdovec Vojtěch Šafařík v roce 1880 podruhé oženil. S Pavlínou Královou. Tak bylo uzavřeno jedno z nejvzornějších a nejpozoruhodnějších manželství, které trvalo dvaadvacet let. Pavlína mu nejenže vzorně obstarávala domácnost, ale jako asistentka byla svému manželovi nepostradatelnou pomocnicí. Na jejich domácnost vzpomíná v soukromém dopise z 15. února 1917 profesor Jaroslav Zdeněk:

„... u Šafaříků alespoň jednou týdně jsem pobýval několik hodin večerních a v rozpravách s ním a jeho chotí jsem mnoho poučení získal. Před půl stoletím zamýšlel Vojtěch Šafařík založit českou společnost astronomickou, avšak uznali jsme také, že při malém počtu osob, se kterými by se počítati mohlo, a při nedostatku nutných potřeb hmotných nelze na to pomýšleti.“

Vojtěch Šafařík se od mládí zabýval vedle astronomie a chemie ještě optikou a broušením skleněných a kovových zrcadel. Ani zde jeho žena nezůstala stát stranou. Protože ovládala čtyři jazyky, dělala mu navíc ještě sekretářku. Byl to

obdivuhodný poměr jako mezi anglickým astronomem Williamem Herchelem a jeho sestrou Karolínou Lukrécieí. Ano, je to ten William Herchel, který objevil planetu Uran.

Je zajímavé, že zásluhou a na upozornění paní Pavlíny Šafaříkové byla planetka č. 281 pojmenovaná jménem Lukrécie (Lucretia), která byla objevena 31. října 1888 vídeňským astronomem Palisou. I planetka č. 264, která byla roku 1886 objevena Petersem, nese jméno navržené paní Šafaříkovou. Jméno ryze české – Libuše (Libussa).

Ale měli bychom si zopakovat, co ty planety vlastně jsou. Tedy: planety čili planetoidy, nebo jak se jim říká zastarale, asteroidy, jsou malá tělesa sluneční soustavy obíhající kolem Slunce – většinou mezi Marsem a Jupiterem. Pouhým okem nejsou viditelné; nejjasnější Vesta je na hranici viditelnosti. Největší planetka Ceres má průměr 765 kilometrů, většinou mají průměr pod 10 kilometrů, jejich tvar je nepravidelný. Celková hmota planety je asi jedna tisícina hmoty Země. Některé planety se značně přibližují Zemi, např. Hermes může být blíže než Měsíc.

Vzácný poměr mezi Vojtěchem Šafaříkem a jeho ženou zúrodnil vědeckou činnost tohoto učenice. Manželka ho provázela na cestách a četných mezinárodních sjezdech, kde byla pro svoji dokonalou znalost jazyků a milé vystupování vždy vítána. Psala a mluvila česky, německy, francouzsky, anglicky, rozuměla i latině.

Při této bohaté činnosti si našla čas i na literární práci. Vydala tyto práce: Miss Florence Nightingala, Dějiny dalekohledu, Nejstarší astronomie, William Herchel a jeho sestra Karolína.

Když 8. prosince 1917 vznikla v Praze Česká astronomická společnost, po které její manžel tolik toužil, uvítala tuto událost s velkým potěšením a ihned se přihlásila za zakládajícího člena.

Pavlína přežila svého manžela o osmnáct let. Na její poslední cestě ji doprovodili její nejvěrnější přátelé: J. J. Frič, prof. Jaroslav Zdeněk, prof. doktor Nušl a za výbor České astronomické společnosti JUDr. Kazimír Pokorný a jednatel Karel Anděl.

Pavlína Šafaříková odpočívá v hrobě několik desítek let. Stejně dlouho odpočívá vzpomínka na ni. Neprávem. Myslím si, že tento krátký medailónek částečně tuto křivdu napraví.

3. CO DOKÁŽE CTIŽÁDOST

Podnikat se dá v různých oblastech. Některé druhy podnikání jsou velmi kuriózní, až jeden žasne. Tak třeba podnikání vídeňského Čecha Kyselaka.

Jdeme-li po ulici a uvidíme nápis „Pepík je vůl“, přejdeme ho obyčejně bez povšimnutí. Jiné nápisy nás zase přinutí přemýšlet nad lidskou blbostí. Mnozí lidé si dobře pamatují čmáranice na zdech, které v našich spoluobčanech vzbuzovaly obavy o život. Zalistujeme-li v historii, zjistíme, že naši předkové si v podobné činnosti příliš nelibovali. I když se podobné nápisy objevovaly již na zdech starověkých měst, nikdo si z toho neudělal živnost. V tomto musíme přiznat prioritu vídeňskému Čechovi Kyselakovi.

Jeho rodiče přišli do Vídně z Brna. V metropoli na Dunaji se jim v roce 1795 narodil syn Josef. Co mu bylo přírodou odepřeno na chytrosti, o to více trpěl chorobnou ctižádostí a velikášstvím. Díky konexím svých příbuzných se stal mladý Josef Kyselak pomocným písařem v císařskokrálovské komoře. Nadřízení se na něj ovšem nemohli spolehnout ani při opisování akt. Tvrdili, že z něho nebude pořádný písař ani za padesát let. Kyselak však kašlal na místo písaře. Díval se výše.

Rakousko, které v té době bylo v nezáviděníhodné finanční situaci, ho inspirovalo. Když neví na císařském dvoře, jak z toho ven, pomůže jim Kyselak. Od té doby posílal dvorské komoře své „světoborné“ nápady a projekty. Lidé jsou však tvorové nevděční a Kyselak byl vždy odmrštěn. Dokonce mu slíbili, že vyletí na hodinu ven, jestliže nepřestane. Kolegové o jeho neúspěších věděli a všimli si, jak svůj žal zapíjí v hospodách. Začali si Kyselaka kde se dalo dobírat. On však s nimi uzavřel sázku. Vsadil se o pět set zlatých, že do tří let bude slavnější osobou než všichni ministři dohromady.

Od té doby se Kyselak vyhýbal lidem a po úředních hodinách začal podnikat tajuplné výpravy. S olůvkem, rydlem, štětcem a barvou. Takto vyzbrojen začal svoje jméno psát a rýt kde se dalo. Je samozřejmé, že jméno Kyselak budilo pozornost Vídeňáků. Začalo se o něm mluvit a psát. Vložila se do toho i policie. Protože na podobnou činnost nebyl paragraf, dostal Kyselak důtku a musel slíbit, že toho nechá. Obyvatelé Vídně se naštváli na policii. Proč jim kazí legraci?! A kdekdo začal jméno Kyselak škrábat a malovat po zdi. Kyselak měl alibi. Sbíral síly pro další činnost.

Po nějakém čase začal policii nahánět strach. Ať šlo o jakoukoliv akci, všude se objevovalo jméno Kyselak. O Kyselakově kultu se dověděl i císař František I.

Pozval ho na císařský dvůr a začal mu domlouvat. Kyselak seděl se sklopenou hlavou. Nevinnost sama. Císař se domníval, že ho přemluvil. Jaké však bylo jeho překvapení, když po odchodu Kyselaka zjistil, že na jeho mahagonovém stolku je vyryto jeho jméno.

Vídeň žila Kyselakem. Našel dost mecenášů, takže se mohl vzdát svého úřednického jména. Tedy svou činnost začal provozovat na volné noze. Se jménem Kyselak se prý lidé setkávali poblíž Sloupské jeskyně, v Krkonoších a v Tatrách.

Připomeňme si ještě jednu historku. V době největšího kultu Kyselaka měl být dopravě předán nový most. Předání se měl zúčastnit císař s celým dvorem. Policie měla tři dny před touto událostí pohotovost. Vídeň žila v napětí. Uzavíraly se velké sázky. Dokáže se Kyselak podepsat či ne? Obelstí policii? Slavnost se odbyla hladce. Císař si toho všiml a zeptal se:

„Cožpak se nám Kyselak nepodepsal?“

„Tentokrát jsme mu to znemožnili, Veličenstvo,“ řekl vychloubačně policejní ředitel.

Jaké však bylo jejich překvapení, když při projíždě lodí pod novým mostem zahlédli na klenutí u prostředního sloupu napsané jméno Kyselak.

Císař jenom prohodil: „Ten Kyselak, to je chlapík.“

Zpráva se rychle rozšířila a Vídeň propukla v jásot.

„Ať žije Kyselak!“

V roce 1831 vypukla ve Vídni cholera. Sotva byly postaveny první morové baráky, byl tam první, jen aby na ně mohl načmárat svoje jméno. Psal je i na vozy, které odvážely mrtvé. A nakonec na svoji posedlost doplatil. Nakazil se. Jako šestatřicetiletý zemřel. Jeho jméno bylo napsáno všude, ale kde si je každý přeje mít, tam nebylo. Na náhrobku. Byl pohřben do hromadného hrobu. Sázkou však vyhrál. Jeho jméno bylo slavnější než jména ministrů. Dostal se do básní, románů, byl dokonce zařazen do německých slovníků.

A tak když půjdete kolem nápisů „Pepík je vůl“, nenadávejte na děti a vzpomeňte si, jak již před mnoha lety „kyselakovatěl“ jeden dospělý muž.

4. HRDINOVÉ NA DVOU KOLECH

Velociped se dostal do Čech v roce 1867, kdy Josef Pechánek, technik a strojník z Hořic, navštívil světovou výstavu v Paříži a uviděl tam velocipedy. Po návratu domů si vyrobil podobný a jízdu na něm zkoušel se svými bratry Antonínem a Františkem.

V slavnostním průvodu k příležitosti kladení základního kamene Národního divadla v roce 1868 se poprvé ve veřejném průvodu objevil také pražský velocipedista. Byl jím pan Vondřich z Libně, který se svými bratry patří mezi první české cyklisty.

Od roku 1879 bydlel na Smíchově v domě továrníka Jana Kohouta mladý Angličan William Crowl, který vlastnil vysoký Excelsior-bicykl, na němž se projížděl po prostorném dvoře továrny. Nadšení vzbudil u synů továrníka Kohouta, Josefa a Františka, kteří hned referovali svému příteli, nadšenému sportovci Karlu Schulzovi.

Karel Schulz má největší zásluhu na oblíbenosti cyklistického sportu u nás. Stále něco vynalézal a opatřoval si všechny novinky tehdejší velocipedické mechaniky. Když uviděl Crowlův bicykl, zatoužil po podobném. Objednal si podle něj v Kohoutově továrně bicykl jen s tím rozdílem, že měl mít dřevěná kola. Netrvalo dlouho a tříčlenná skupina podnikala menší výlety do okolí Smíchova na dřevěných bicyklech. Přes zimu si oba Kohoutové nechali v otcově továrně vyrobit bicykly železné - přesně podle Crowlova vzoru.

Počátkem roku 1890 se v pražských denících objevila zpráva: „Dnes odpoledne vydá se velocipedista pak Bock z Londýna na další cestu do Prahy přes Plzeň do Paříže. Cestu z Hamburku do Prahy vykonal ve dvou týdnech a dnes hodlá navečer dorazit do Domažlic.“ Jenomže Theodor Bock si spletl cestu a místo do Plzně jel k Zbraslavi. Na svém Britisch-Challenge projel okolo bydliště Karla Schulze. Ten neváhal, nasedl na svůj Excelsior a vydal se za Bockem. Dohonil jej za Zlíchovem. Angličan byl překvapen objevením se cyklisty u tohoto „raubířského“ města, jak mu Prahu označili v Drážďanech, kde mu radili nevjet do Prahy bez revolveru. Bock cyklistu neviděl ani v Německu, ani ve Francii. Oba muži si hned porozuměli a Bock se vrátil se Schulzem na Smíchov. U Kohoutů byl přijat s otevřenou náručí.

Na Bockově kole vzbudila obdiv provázková brzda, kterou se brzdilo přímo na zemi. Češi také hned pochopili přednost válečkových ložisek. Všichni čtyři podnikli večerní výlet do Hlubočep a pražské jezdce zaujala rozsvícená lucerna

na Bockově bicyklu. Druhý den Pražané doprovodili Angličana až do Plzně. Tato cesta byla prvním veřejným vystoupením českých cyklistů a rozepsaly se o tom pražské i venkovské noviny. Lidé zanechávali práce na polích a řadili se v houfch podél silnice. V Plzni navštívil cyklisty v hotelu sám starosta města. Bock se pak sám vydal k Domažlicím. Za Rokycany, na kopci Závěrka, se setkal s dalším českým cyklistou, Ludvíkem Poppym, který holdoval novému sportu zcela v ústraní. Později se však stal horlivým propagátorem cyklistiky a předsedou Klubu velocipedistů západních Čech v Rokycanech.

Téhož roku 28. srpna 1890 vyzval továrník Kohout své syny, aby se na kolech vydali do Vídně. V noci dorazili až do Německého Brodu. Uvědomíme-li si, že jezdci byli začátečníci a měli nedokonalá a těžká kola, musíme uznat, že šlo o obdivuhodný výkon. Cesta vedla dál přes Jihlavu, Moravské Budějovice, Znojmo, Freindersdorf. Trať, která se tehdy počítala na 84 poštovních hodin, zdolali za dva a půl dne.

Návrat do Prahy byl triumfální. Na Vyšehradě byli uvítáni jásotem. Kráčeli nepřehlednými davy jako hrdinové vracející se z vítězné bitvy. Dvůr u Kohoutovy továrny se stal brzy rejdištěm pro značný počet mladíků na narychlo sehnanych nízkých dřevěných velocipedech. A téměř každý chtěl vidět „ty bicykle v české továrně rukou českého dělníka zhotovené, na nichž ty báječné cesty Češi konají“. A mnohý zvědavec uvízl drápkem a tak se společnost ctitelů cyklistického sportu začala rozrůstat.

5. VELKÝ ČESKÝ CESTOVATEL A SPISOVATEL

Dnešní generace mladých ho pomalu nezná, ale před druhou světovou válkou byly jeho knihy velmi čteny: Enrique Stanko Vráz. Narodil se roku 1860 v bulharském městě Trnovu jako syn českého diplomata, jehož rodina byla na cestě z Krymu do Cařihradu.

Ačkoliv navštěvoval školy jen v cizině, osvojil si Vráz český jazyk a přilnul k němu celým srdcem. Již jako dvacetiletý mladík podlehl vábení dalek: cestoval tehdy velmi nepřístupným a Evropanům nebezpečným

Marokem a Saharou. Musel se uchylovat k různým přestrojením a na živobytí si dosti tvrdě vydělával sbíráním přírodnin. Později se vydal dál na jih, podél pobřeží západní Afriky a objevil mnoho vzácného a nového. Po Africe cestoval nepřetržitě osm let a celé měsíce ba i léta byl ve vnitrozemí mezi černošskými kmeny jako jediný běloch. Za osm let plných strádání a nebezpečí, stále ohrožován vražedným podnebím, poznal Vráz více než čtyřicet národů a musel se naučit jejich jazykům.

Do Maroka přišel se zbytky svého jmění, ale na dalších cestách si vydělal na výsledky svých lovů. Odjel do Ameriky, na Antilské ostrovy a pak do Venezuely. Velkolepá byla jeho cesta v roce 1893 k ústí Orinoka, po řekách, tajuplnými a nebezpečnými pralesy až do Brazílie, Peru a přes Andy k Tichému oceánu. Po moři se pak vydal do Ekvádoru, do Panamy a přes Kolumbii zpět do Venezuely. Při této cestě dával opět všanc svůj život, protože jeho cesta vedla velmi divokými kraji. Lovil, sbíral orchideje a nakonec učinil šťastný objev pryže – balatyové šťávy, jejímž sbíráním zaměstnával ve Venezuele až šest stovek Indiánů: podnik byl zdrojem jeho příjmů, kterými financoval své výzkumné cesty. Po čtrnáctiletých cestách, velmi nemocen a vzhledem ke katastrofě lodi s nákladem balaty zbaven všech úspor, se Vráz vrátil do Evropy. V Praze dobyt srdce všech: byl v salonech ve stejném živlu jako ve stanech beduínů, chýších černochoů, na koních v pampách nebo na indiánských kánoích v rovníkové Americe.

Po krátkém pobytu vykonal velkolepou cestu kolem světa. Mezi jinými procestoval Havajské ostrovy, Japonsko, Zadní Indii a Cejlon. Další výzkumné a sběratelské cesty podnikl do Indonésie, na Borneo, k lovcům lebek a ke kanibalským Papuáncům a na Novou Guineu. Obě tyto cesty byly velmi nebezpečné, náročné a nákladné. V různých obdobích cestoval po celém

americkém kontinentu. Žil měsíce v Arizoně, u Indiánů Navajů, Hopi, Pueblů a jiných. Jeho další zajímavé cesty vedly do Číny, odtamtud do Mandžuska a pak potřetí navštívil Japonsko a Koreu, kde žil tři měsíce. Z Vladivostoku cestoval zpátky přes Sibiř po řekách Amuru, Silce a pak transsibiřskou dráhou.

Připomeňme i Vrázovu cestu, jejímž účelem bylo poznat hlavní města všech jihoamerických republik – tak jako dříve poznal nitro, pralesy a veletoky severu Jižní Ameriky. A pak se Vráz vydal na nové cesty Mexikem: Napříč Yukatánem k rozvalinám indiánských měst, do pralesy zarostlých chrámů Aztéků, Toltéků, Mayů. Na zpáteční cestě navštívil východní pobřeží Střední Ameriky, takže poznal celý kontinent od Kanady až po Ohňovou zemi.

Vráz cestoval sám jen s domorodci. A většinou nevyšlapanými stezkami – tedy ne jako turista, který jezdí světem, ale jako badatel, který žil mezi nejprimitivnějšími kmeny, národy, jedl, spal a lovil jako jeden z nich. Náš lid měl Vráze upřímně rád. Mladí i staří četli jeho knihy a poslouchali jeho přednášky, obdivovali se jeho popisům dalekých světů. Pojil se u něho bohatý, vědecký obsah s poutavými slovními obraty.

Sotva které jméno se u nás vyslovovalo tak často jako Vrázovo. Pražští přírodovědci ho znali již na začátku minulého století. Za národopisné památky z Afriky mohlo Vrázovi poděkovat Naprstkovo muzeum, za přírodniny profesor Frič z Národního muzea.

V Praze Vráz uspořádal první přednášku 26. listopadu 1894. Úspěch byl veliký a Vráze si podávala po celý rok všechna města v českých zemích. Řečník mluvil k dospělým i dětem. Z vydělaných honorářů nepamatoval Vráz jenom na sebe, ale dával z těchto peněz i potřebným.

Z Vrázových dopisů bývalo zřejmé, že je nepřitelem žen, ale v Praze se zadíval do očí mladé ženy z Chicaga a ta se stala o tři roky později jeho manželkou. Roku 1897 se Vráz odstěhoval do Ameriky. Druhý domov našel v Chicagu, u rodiny své nevěsty, slečny Vlasty, dcery předního vydavatele českých časopisů Augusta Geringera. Roku 1897, při cestě do Mexika, vystoupil se svou ženou na Popocatepetl. Různé choroby mu však začaly znepříjemňovat život, nejbolestivější pro něho byla amputace levé ruky (rakovina). Roku 1921 přijel do Evropy, aby se s rodinou natrvalo usadil v Praze, a aby opět zahájil svou přednáškovou činnost. V té době ho nezaměstnalo ani Národní muzeum, takže měl příjmy jen z literární činnosti a přednášek. Choroby na něj čím dál tím více dotíraly, ale stále přednášel; v posledních letech vystupoval i v rozhlase. Ráno 20. února 1932 zemřel ve svém holešovickém bytě.

Na závěr si připomeňme některé Vrázovy knížky. Jsou to např. „Napříč rovníkovou Afrikou“ (1900), „V Siamu“ (1901), „Čína“ (1904), „Z cest E. St. Vráze“ (1897). Ještě dnes se dají číst s napětím jeho „Exotické povídky“. Škoda, že se na tohoto velkého českého cestovatele trochu pozapomnělo.

6. EVROPSKÁ BOTANIČKA

V historii vědy a umění je mnoho mužů a žen, na které se neprávem zapomíná. Jednou z nich je i Josefína Kablíková (1787 – 1863).

Kdo by otevřel malý encyklopedický slovník A – Z, nenajdeme o ní ani zmínku. Jen hrstku informací najdeme ve starších slovnících. Snad ji lidé znají ještě z obrazu Quido Mánese nebo z knihy spisovatelky Marie Kubátové.

Pro další životní osudy Kablíkové mělo velký význam seznámení s Václavem Mannem, který byl všestranně vzdělaný v přírodních vědách. Tento muž má zásluhu na tom, že teoretickým a praktickým úvodem do botaniky dal jejímu zájmu, který se projevoval už v dětství, vědecký základ, konkrétní smysl a cíl. Kablíková si začala své znalosti prohlubovat studiem literatury. I když po čase dosáhla v odborných kruzích popularity, byl Mann stále jejím rádcem a učitelem.

První polovina 19. století byla obdobím, kdy se budovaly a největšího rozmachu dosahovaly velké herbářové sbírky. V době, kdy Kablíková pobývala v Praze, založil Opitz ve spolupráci s Václavem Mannem ÚSTAV PRO VÝMĚNU ROSTLIN, který organizoval vzájemnou výměnu herbářového materiálu mezi jednotlivými sběrateli a styk s předními botanickými institucemi v Evropě. Tento Opitzův podnik byl svého druhu prvním a svým rozsahem také největší v Evropě. Založení a vedení ústavu byl záslužný skutek. Byl tím vzbuzen zájem o přírodní vědy v českých kruzích. Lidé se začínali zajímat o intenzivní výzkum české flóry.

Kablíková s tímto ústavem spolupracovala od roku 1825 až do své smrti a brzy se stala jednou z nejpilnějších přispěvatelky. Během téměř čtyřiceti let zaslala ústavu 250 tisíc (!) herbářových exemplářů, které se výměnou dostaly do všech sbírek v Evropě. Mimo to sbírala rostliny pro vídeňský Taschwerin a pro mnoho jiných muzeí, spolků, škol a ústavů.

Sama měla mj. úplnou sbírku krkonošské květeny. Své zkušenosti ochotně předávala i jiným a častokrát pomáhala při sepisování botanických děl. K Eiseltově pojednání „Der Johannes bader Spruder und der essen Ungesbungen“ napsala stať o květeně Krkonoš.

Na břehu Labe, pod Špindlerovým mlýnem (tehdejší Sv. Petr), objevila nejkrásnější květinu našich hor, nový druh, který byl na popud prof. Tauscha pojmenován *Petasites Kablikianus* – devětsil Kablíkové. Ale botanikové znají i jiné názvy rostlin, které nesou její jméno. Uved' me si alespoň některé: *Kablikia Minima*, *Lycopodium Kablikianum*, *Marchandis Kablikina*.

Manželství měla bezdětné, ale přesto se své vědecké činnosti mohla věnovat jen díky pochopení manžela, který se sám zajímal o zoologii a mineralogii a ve svém domě ve Vrchlabí si vybudoval soukromé muzeum s bohatou sbírkou českého ptactva – včetně hnízd a vajec. Měl i sbírku savců a plazů, obojživelníků, hmyzu a měkkýšů. Vlastnil také velkou sbírku minerálů.

Dům Kablíkových hostil významné osobnosti vědeckého a kulturního světa. Za svoji činnost byla Josefína Kablíková jmenována dopisujícím členem královské botanické společnosti v Řezně, přírodovědecké společnosti Lotos v Praze a botanické společnosti ve Vídni. Ve své činnosti Josefína Kablíková neochabla ani po smrti manžela v roce 1853. Ani stáří jí nezabránilo v intenzivní činnosti. Stále navštěvovala těžko dostupné lokality a ještě v roce 1861 navštívila Krkonoše. Zemřela 21. července 1863.

Spisovatel Antal Stašek řekl, že národy mají tendenci šlapat si po svých největších pokladech. Nepatří i mezi ty poklady i Josefína Kablíková? I kdybych se mýlil, jsem přesvědčen, že tato žena si malou vzpomínku zaslouží.

7. TVŮRCE HLOUPÉHO AUGUSTA

Není lehké být populárním komikem. Být stále pod kontrolou veřejnosti, která očekává v každém pohybu legraci, je velmi náročné. Zde je možná klíč k tragickým osudům některých známých komiků. Dav je sobecký. Chce zábavu a ne člověka. Chtěl bych vás seznámit se životem jednoho z nejoblíbenějších amerických komiků, který, ač nešťasten, zemřel nejkrásnější smrtí, jakou si mohl přát - na jevišti uprostřed práce.

Jméno Joe Jackson svádí k domněnce, že jde o Američana. Ve skutečnosti to byl František Jiránek ze Zvole na Českomoravské vysočině. Krátce po jeho narození se Jiránkovi odstěhovali do Vídně. Tam se u Františka projevíly komické sklony, když vracel rány a ústrky, které mu uštedřovali německy mluvící spolužáci. Ve škole také úspěšně napodoboval kantory, které dokonale zesměšnil před celou třídou.

Po skončení školní docházky se nemohl dlouho uplatnit, protože se mu protivilo dělat mistrovi i mistrové poskoka. Nakonec se uchýlil v jedné hospodě, kde měl za úkol obveselovat hosty, což se mu dařilo znamenitě. Hostinský mu tenkrát, z vděčnosti za zvýšení prosperity podniku koupil jízdní kolo. V tehdejší Vídni bylo kolo nejnovějším „šlágrem“ a bylo velmi drahé. Cyklistice holdovali majetní tloušťci a Jiránek se stal jejich postrachem. O co šlo?

Jiránek se vždy přiblížil k cyklistovi a dělal před ním takové kejkle, až ten znervózněl. Pak mu položil roku na stehno a začal šlapat ze všech sil. Ulice se bavila, cyklista již méně. Pro jeho cyklistické umění mu jeden bankovní ředitel nabídl místo učitele v nejluxusnějším vídeňském cyklistickém klubu. Jiránek odmítl - slovo učitel nemohl ani slyšet.

Jeho kousky byly známé po celé Vídni. Například v podniku „Benátky ve Vídni“ vystupoval po schodech, najednou uklouzl a sjel po zádech dolů. Věci, které měl v rukách, se rozlétly na všechny strany a on zůstal bez dechu ležet. Seběhli se lidé, litovali jej a nadávali na správu podniku pro špatné schody. Když však přijel vůz záchranné služby, František vyskočil, uklonil se a zmizel.

Po čase ztratil v hospodě zaměstnání, ale v té době byl již tak populární, že býval zván do uzavřených společností. Při jedné příležitosti si utahoval i z arcivévody. Přítomní se bavili, ale nemohli to dát najevo. Po této příhodě musel Jiránek opustit Vídeň. Protože urazil člena císařského rodu. Odešel do Ameriky.

V Americe se jako většina emigrantů protloukal všelijak, až se dostal ke kočovnému cirkusu. Tam dělal „holku pro všechno“, a tak jednou musel zastoupit i cirkusového šaška. V této roli pak nějakou dobu putoval s cirkusem. Tady také vytvořil typ hloupého Augusta, jaký známe podnes. Po čase cirkus opustil a pod uměleckým jménem Joe Jackson vystupoval v prvotřídních podnicích, kde mu vypláceli pohádkové honoráře.

Stal se miláčkem Ameriky. Jeho prvním samostatným číslem bylo slézání pyramidy ze židlí. Partnerem mu byl černý kozel. Prostě: za hrozných alotrif postavil pyramidu a po mnoha útrapách se na ni vydrápal a udělal stojku. Kozel pobíhal okolo a na zvolání „Pepíku hola!“ trkl do pyramidy. Ta se zakymácela, ale nespadla. Kozel zvyšoval sílu úderu, až se konečně všechno zřítilo. Joe chytil kozla za ocas a ten ho ležícího vyvlekl z manéže.

Jacksonovi se líbila ve sboru půvabná plavovláska Henrietta. Dvořil se jí, což ona přijímala a nakonec ji přemluvil, aby odešla ze souboru a vystupovala s ním v jeho novém čísle „Víla a harlekýn“. Jako hudební doprovod vybral, tehdy pro Ameriku neobvyklou hudbu - Fibichův Poem, Dvořákovu Humoresku a Drlovo Souvenir. Číslo mělo neobyčejný úspěch a Joe plánoval evropské turné. Plán však zhatila roztržka s Henriettou, která se mu po jedné hádce vysmála a řekla mu, že jen díky jí mohl opustit svého hloupého Augusta. Jackson byl rozčarován, měl v úmyslu se s Henriettou v Evropě oženit. Za této situace se stáhl do ústraní, aby se později objevil na scéně zase jako hloupý August.

Práce ho však netěšila a rozhodl se odejít a zařídit si pohodlný měšťácký život. New York měl senzaci: „Joe Jackson dává gala představení. Joe se loučí s publikem!“ Před divadlem Roxy to vypadalo jako na nějakém autosalonu. Byla to událost, kterou mohl narušit jen nenadálý pokles na burze.

Obecenstvo se začalo chechtat sotva se Joe vybatolil na scénu. Nemotorný s polovinou tváře rozesmátou a s druhou na pokraji pláče. I upjatí finančníci se plácali do stehů. Závěrem představení bylo číslo s kolem. Joe na ně vyskakoval a ono mu utíkalo a potácelo se jako opilé. Nakonec chňapl nejistě do prázdna, zapotácel se, padl na záda a kolo na něj. Sál bouřil, ale Joe ležel s podivně otevřenými ústy. Publikum začalo něco tušit, ale nevěřilo, myslelo si, že si z nich chce Joe naposledy vystřelit. Ale blízkost smrti je cítit. Ozvaly se výkřiky, že zákulisí vyběhli zřízenci s nosítky a vyprostili tělo ze záplavy květin. Ještě týž večer oznamovala zvláštní vydání novin

„Joe Jackson při svém gala představení, kterým se loučil s obecenstvem, zemřel raněn mrtvicí.“

Tak odešel jeden z nejoblíbenějších amerických komiků. Štasten i nešťaten, pln touhy vrátit se do vlasti. František Jiránek alias Joe Jackson. Muž, který rozdával dobrou pohodu i v době, kdy ji sám potřeboval.

Když jsem dopsal předcházející řádky, telefonoval mi jeden známý a mimo jiné se mne ptal, proč se zabývám vídeňskými Čechy. Odpověď je prostá. Protože na tomto poli má naše historie velký dluh. Češi zanechali ve Vídni nesmazatelné stopy. Rokytanský, Albert, Škoda byli zakladateli vídeňské lékařské školy. Nemluvě o architektuře. Jeden český krejčí dokonce přes

„píglfecnu" žehlil císaři Franz Josefovi záda. Když měl housera. Koho by tato
tématika zajímala vřele doporučuji knihu bývalého říšského poslance
Antonína Macháta „Naši ve Vídni". Vyšla naposledy roku 1946. A jistě mi dáte
za pravdu, že je naše historie vídeňským Čechům mnoho dlužna.